

עיון בסיפורי המקרא

מאת מרדכי פרסוף

בטל התמיד – חלק ב'

בפעם הקודמת למדנו על הדרך שבה הצליחו הנצורים בתוך העיר להשיג כבשים לקרבן התמיד. זאת עד שהועלה חזיר, ובטל התמיד בי"ז בתמוז.

בעיון שלנו היום נראה שיתכן שאף לאחר ביטול התמיד, המשיכו להקריב קרבנות.

ערכין דף י"א:

"תא שמע, רבי יוסי אומר, מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב. אמרו בשחרב בית ראשון, אותו היום תשעה באב היה, ומוצאי שבת היה, ומוצאי שביעית היתה. ומשמרתו של יהויריב היתה. והיו וכהנים וקלונים עומדים עד דוכנם ואומרים שירה ומה שירה היו אומרים? (תהלים צד) "וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם" ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו אויבים ופכשו וכן בשניה.

האי שירה מאי עבדתיה? אילימא דעולת חובה מי הוא, בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד. אלא לאו דעולת נדבה. ותסברא מאי שמע דעולת חובה דלא הוא ומאי שנא דעולת נדבה דהוא? לא קשיא בן בקר אקראי בעלמא הוא דאיתרמי להו. אמר רבא ואי תימא רב אשי ותסברא שירה דיומיה, (שם כד) "לה' הארץ ומלוואה וישב עליהם את אונם" בשירה דארבעה בשבת הוא, אלא איליא בעלמא הוא דנפל להו בפומייהו"

אז מה למדנו?

הגמרא שלפנינו מתארת את השתלשלות המאורעות שארעו בט' באב. וכיוון שהוא יום חייב קרה הדבר גם ב'ראשונה' - בבית ראשון, וכן 'בשניה' - בבית שני. הגמרא מתארת שחורבן הבית אירע ביום ראשון (או מוצאי שבת), בשנה שלאחר שנת השמיטה (השנה השמינית) ובעת שמשמר יהויריב היה מופקד על עבודת המקדש. (בשם המשמר רמוזה העובדה שה' יריב את ריב עמו. אך לא בכך נתעסק).

בהמשך מובא תיאור שהחורבן חל בדיוק בזמן שהלויים עמדו על הדוכן ושוררו. האם זה יתכן? והרי השירה באה בזמן הקרבת קרבן עולה, כפי שנאמר 'על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם', והרי עבודת הקרבנות בטלה שלושה שבועות קודם לכן, בי"ז בתמוז?

הסבר אחד מביאה הגמרא, שאמנם כבשים לא היו, אך עדיין מצאו 'בן בקר' שראוי לקרבן, אך לא לעולת התמיד. לפי הסבר זה הקריבו קרבנות בבית המקדש עד הרגע האחרון ממש! כל עוד היתה תקווה ויכולת לא הפסיקו אף לא לרגע. לא את עבודת הקרבנות ולא את השירה על גבי הדוכן.

הסבר נוסף, מבאר שאכן עבודת התמיד בטלה ומתוך כך גם השירה הבאה יחד עם הקרבנות. אך 'איליא בעלמא נפל להו בפומייהו'. קינה סתמית בקעה מתוך פיהם. הלויים לא שוררו את 'שיר

של יום' (שהיה אמור להיות לה' הארץ ומלואה - המזמור של יום ראשון), אלא שוררו קינה, בתוך המקדש. שהרי הם שרו את המזמור של יום רביעי המתאר שה' אל נקמות. דבר המתאים גם לשמו של המשמר שעבד במקדש - יהו-יריב.

מעבר לכך, הלויים הכינו אותנו לימים שבהם אין מקדש. למעשה הם לימדו אותנו שיש לעשות 'זכר למקדש'. אמנם אי אפשר לשיר את השיר כמו שצריך על הקרבן, אך עדיין יש לשיר את 'השיר שהלויים היו שרים על הדוכן/בבית המקדש'. שלא נשכח.

שתי הדעות אינן רק מחלוקת הלכתית. הן מבטאות את היחס לימי החורבן שאיימו על המקדש. בניגוד להסבר הראשון, בו ראינו שהכהנים והלויים המשיכו בעבודתם, כפי יכולתם עד לרגע האחרון. לפי ההסבר השני, בתוך המקדש שרר אבל כבוד, והכרה שהכל אבוד.

מחלוקת זו והסיפור שמאחוריה מזכירים לנו את מזמור התהילים המפורסם. (עיון בסיפור ופרק זה כבר הבאנו בעבר - חפשו אותו באתר)

"על נהרות כָּבֵל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם כִּינּוּ כְּזִכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן: עַל עֲרֵבִים כְּתוּכָה תְּלִינוּ כְּנַרְתֵּינוּ: כִּי שָׁם שְׁאַלְנוּ שׁוֹבֵינּוּ דְבָרֵי שִׁיר וְתוֹלְלֵינוּ שְׁמִחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן: אֵיךְ נִשִּׁיר אֶת שִׁיר ה' עַל אֲדָמַת נֶכֶר: אִם אֲשַׁכַּח וְרוּשְׁלָם תִּשְׁכַּח מִיָּמַי: תִּדְבַּק לְשׁוֹנֵי לַחֲפֵי אִם לֹא אֲזַכְּרֶכִי אִם לֹא אֲעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחֲתִי: זָכֹר ה' לִבְנֵי אָדָם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַם הָאֲמָרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיּוֹם בָּה: בַּת כָּבֵל הַשְׂדוּדָה אֲשֶׁרִי שְׁיִשְׁלַם לָךְ אֶת גְּמוּלָךְ שְׂגַמְלָתְ לָנוּ: אֲשֶׁרִי שְׁיֵאָחֵז וְנִפְּץ אֶת עַלְלֵיךְ אֶל הַסְּלַע" (תהילים קל"ז)

גם כאן מבינים גולי בבל, ובעיקר הלויים שאי אפשר להמשיך להתנהג כאילו לא השתנה דבר. מעבר לכך 'איך נשיר?' הלא השיר מקומו במקדש, יחד עם הקרבנות, ולא על אדמת ניכר. אך בלבד יש כאן גם את התקווה. אנחנו לא מפסיקים לשמוח. רק שיחד עם השמחה צריך גם לזכור. 'אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'. במזמור גם מופיעה תפילה ובקשה הדומה לקינת הלויים שראינו לעיל. 'זכור ה' לבני אדם' - בדומה ל'אל נקמות ה' ' ששוררו הלויים במקדש.

"א"ר ישמעאל מיום שחרב בהמ"ק דין הוא שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין אלא שאין ב"ד גוזרין על הצבור דברים שאין יכולין לעמוד בהן. משחרב בית [האחרון] רבו פרושין בישראל שלא היו אוכלין בשר ולא שותין יין. נטפל להם ר' יהושע אמר להם מפני מה אין אתם אוכלים בשר אמרו לו נאכל בשר שבכל יום היה תמיד קרב לגבי מזבח ועכשיו בטל. אמר להם נאכל. ומפני מה אין אתם שותים יין אמרו לו יין נשתה שבכל יום היה מתנסך ע"ג המזבח ועכשיו בטל. אמר להם לא נשתה. אמר להם א"כ לחם לא נאכל שממנו היו מביאין שתי הלחם ולחם הפנים? מים לא נשתה שמהן היו מנסכין מים בחג? תאנים וענבים לא נאכל שמהן מביאין בכורים בעצרת? שתקו. אמר להם בני להתאבל יותר מדאי אי אפשר ושלא להתאבל כלל אי אפשר. אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט זכר לירושלים" (תוספתא סוטה, פרק ט"ו)

כאן מופיע האיזון בין שני הקצוות. "להתאבל יותר מדאי - אי אפשר. ושלא להתאבל כלל - אי אפשר". החכמה היא לראות את בכל מעשינו את זכרון ירושלים. אך לא להגיע מתוך כך לחידול, אלא לתקווה ועשייה. ימים אלו נועדו לזכור את החורבן, אך לא רק מתוך בכי, אלא מתוך רצון לחזור לראות את ירושלים בבניינה.

"כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה. שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה"